

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІСТОРИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК



***ПАНОРАМА  
ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ***

**НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ**

**Випуск 1**

**Рівне – 2008**

**Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 1. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.**

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

1. **Гон М.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
2. **Канцелярук Б.І.** – д. політ. н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
3. **Киридон А.М.** – д.іст. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
4. **Круглашов А.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
5. **Макаренко Є.А.** – д. політ. н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
6. **Постоловський Р.М.** – к. іст. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Терешко Ю.М.** – к. іст. н., доцент, завідувач кафедри політології та соціології Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є.Б.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету (заступник головного редактора).
9. **Троян С.С.** – д. іст. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'язнавства Київського славістичного університету.
10. **Шеретюк В.М.** – к. іст. н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Ярош Б.О.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

**Відповідальний редактор** – к. політ. н., доцент **Черній А.Л.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

Друкується за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.  
Протокол №5 від 28 грудня 2007 р.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

## ЗМІСТ

### ТЕОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тихомирова Є.Б.	5	ПР-забезпечення діяльності Організації Об'єднаних Націй
Черній В.А.	23	Політичний чинник наукового співробітництва Північноатлантичного Альянсу на початку ХХІ ст.
Герасимчук Т.Ф.	29	Міжнародна міграція та проблема національної безпеки держав
Алієв М.М.	38	Транспортна політика ЄС і місце в ній транспортних коридорів і проектів
Дубей В.І.	44	Впровадження екологічних стандартів „євро” в Україні як необхідність євроінтеграційних процесів

### ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Черній А.Л.	54	Теоретичні показники кризовості суспільних систем
Хаврук І.А.	57	Інститут референдуму в системі соціалістичної демократії
Парфенюк В.М.	66	Особливості формування політичної стратегії України в сфері інформаційного суспільства
Кириленко О.М.	82	Функції та дисфункції політичних інститутів українського суспільства на сучасному етапі
Наумов А.С.	100	Інститут президента в Росії: місце у політичній системі
Терешко Ю.М.	107	Стан „свободи слова” у посттоталітарній Росії В.Путіна
Луценко К.В.	119	Політична реклама в період парламентських виборів в Україні: проблеми та досягнення
Христюк Т.А.	125	Соціологічні підсумки парламентських виборів 2007 року

### ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ. МІЖКОНФЕСІЙНІ ВЗАЄМИНИ

Троян С.С.	131	Концептуально-методологічний аспект дослідження національної толерантності в сучасній Україні
------------	-----	---

Киридон А.М.	<b>135</b>	Релігійна ситуація в сучасній Україні: історико-політологічний аспект
Монолатій І.С.	<b>143</b>	Галицька і буковинська ідентичності за імперської доби: феномени, характеристики, етнічний простір
Гон М.М.	<b>153</b>	Зовнішньополітичні корелянти міжетнічної взаємодії в Західній Україні міжвоєнного періоду

## ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Мисан-Мілясевич В.В.	<b>162</b>	Причини виникнення міжнародного тероризму як проблема політологічних досліджень
Лесняк В.Ю.	<b>166</b>	Інституційний вимір іспанського переходу до демократії
Ларькіна Л. М.	<b>175</b>	Специфіка функціонування пропорційної виборчої системи в Україні
Семенюк Т. Ю.	<b>179</b>	Фінансові ресурси політичних партій
Мартинчук І.І.	<b>186</b>	Основні напрями політичної діяльності Р.Шустера
Валюх Л.І.	<b>198</b>	Гельголандсько-занзібарський договір: політична оцінка в британському парламенті

## РЕЦЕНЗІЇ

Гон М.М.	<b>207</b>	„Чужий” в „обіймах” націоналізму й етнічного насильства (Рец.: Alexander Victor Prusin. Nationalizing a Borderland. War, Ethnicity, and Anti-Jewish Violence in East Galicia, 1914-1920. – The University of Alabama Press, 2005)
Гон М.М.	<b>212</b>	Західноукраїнські сюжети взаємодії іншостей модерної доби (Рец.: Монолатій І. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу. Монографія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2007)
Відомості про авторів	<b>216</b>	

## **ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Р.ШУСТЕРА**

**Актуальність проблеми дослідження** пояснюється тим, що діяльність Р.Шустера на посаді президента СР мала важливі наслідки для загального розвитку країни.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Основними джерелами для написання даного дослідження слугували періодичні видання як українські, так і словацькі: “Голос України”, SME, Národná obroda, Pravda та інші за період 1999-2004 рр..

Головні проблеми внутрішньої політики СР розглядають словацькі політологи Г.Месежніков, М.Коллар, М.Бутора в серії видань про Словаччину, які виходять у формі річників – Slovensko. Súhrn správa o stave spoločnosti. - (1998-2004) [17, 18]. В статті використані матеріали книги М.Лешко, провідного словацького політичного коментатора, “Маски та обличчя нової еліти” [3], виданої в Братиславі в 2000 р. Книга характеризує дванадцять політиків з п’яти партій, серед них є і Р.Шустер. Основні засади функціонування інституту президентства в СР викладено в книзі Л.Копечека “від Мечіара до Дзурінди” [1]. Діяльність президента СР висвітлює Інтернет – сайт <http://www.prezident.sk/actuality>.

**Об’єктом** статті можна визначити діяльність Р.Шустера на посаді президента.

**Метою** даної статті є дослідити політику президента у всіх її аспектах.

**Завданнями** роботи є визначити основні напрямки політики Р.Шустера, охарактеризувати її значення для внутрішнього розвитку країни та наслідки на міжнародній арені.

**Методами**, на основі яких проводилось дослідження, є історичний та порівняльно-аналітичний.

**Виклад матеріалу.** Одним з основних елементів державного механізму є глава держави – особа, яка займає формально вище місце в структурі державних інститутів і водночас здійснює функцію представництва самої держави в цілому.

Конституція СР 1992 р. визначила та зафіксувала принципи формування та функціонування політичної системи країни. Стаття 101 Конституції визначає главою держави Президента. Ним може бути будь-який громадянин СР, який досяг 35-річного віку і має право голосу. Президента обирає Національна Рада (НР) таємним голосуванням на один строк – 5 років – більшістю у три п’ятих голосів усіх представників

парламенту. Одна і та ж особа не може бути обрана Президентом більше ніж на два строки підряд. Вибори проводяться впродовж останніх 60 днів повноважень чинного Президента. За деяких умов повноваження президента перебирає на себе уряд та глава НР (якщо президент обраний, але ще не склав клятву, якщо його функції закінчились, але ще не обраний новий, якщо президент не може виконувати свої посадові обов'язки через поважні причини). Якщо президент не виконує свої функції понад один рік, президента відкликають з посади та оголошуються нові вибори на встановлений конституцією термін.

Основними повноваженнями президента є представлення держави у міжнародних відносинах, ратифікація міжнародних договорів, скликання установчої сесії НР, призначення та звільнення з посади прем'єр-міністра та інших членів уряду, оголошення про проведення референдуму і надзвичайного стану в країні, керівництво збройними силами. Суттєве значення має право президента розпустити НР, якщо вона за 6 місяців після обрання тричі відхилить урядову програму.

Парламент може відкликати президента з посади, якщо президент здійснює діяльність, спрямовану проти суверенітету та територіальної цілісності Словацької Республіки. Пропозицію про відставку повинні підтримати більше половини депутатів, а проголосувати за відставку повинні 3/5 членів парламенту [1, 54].

Після внесення змін до Конституції в лютому 1999 р. згідно з законом Президент обирається шляхом загальних і прямих виборів строком на п'ять років. Кандидатом на посаду може бути громадянин СР, який досягнув 40-річного віку, висунутий групою депутатів (15 чол.) або на основі підписів 15 тис. чол.. Вибори проходять у два тури. Президент може бути обраний і в першому турі, якщо набере більшу половину голосів виборців. У друге коло виходять два кандидати, які набрали найбільше голосів. Припинення повноважень може настати багатьма способами: відставка за власним бажанням, неможливість виконувати функції більш як шість місяців, відкликання президента по звинуваченню в державній зраді. Президент втратив право законодавчої ініціативи та був звільнений від обов'язку бути присутнім на засіданнях уряду.

В травні 1999 р. відбулись перші прямі вибори президента. В другому колі виборів переміг Рудольф Шустер, який набрав 57,18% (1 727 481) голосів проти 42,82 % (1 293 642) свого суперника В.Мечіара. 15 червня 1999 р. в Братиславі відбулась інавгурація першого президента, обраного прямим голосуванням. В своїй інавгураційній промові Р.Шустер пообіцяв, що буде докладати зусиль щоб Словаччина була стабільною країною, в якій живуть спокійні і щасливі громадяни. "...хочу бути президентом всіх громадян, без огляду на їх політичні погляди і віросповідання. До своїх першочергових завдань вношу згуртування політичної сцени... Буду

підтримувати уряд і парламент, але й однаково приймати пропозиції зі сторони опозиції” [19].

Президент презентував думку про потребу виробити власну загальнодержавну доктрину, яка могла б сприяти подоланню поляризації в суспільстві. Стверджував, що головним “завданням політичної еліти є формулювання державної доктрини СР, яка буде наслідком угоди головних політичних сил держави” [2, 24].

В новорічній промові в січні 2000 р. Шустер підкреслив необхідність “формулювання державної доктрини, яка не буде змінюватись після виборів і буде візиткою довгострокового розвитку нашої держави. Буде тим першим вогником, який почне нас об’єднувати і перестане роз’єднувати” [4]. Така державна доктрина “на довгий період забезпечила б основу зовнішньополітичної орієнтації країни і її стратегічну мету. Така доктрина мала зробити всі позитивні кроки на шляху демократизації і навіть у випадку отримання влади Мечіаром не була б змінена орієнтація країни на Захід” [21].

Думки про потребу створення державної доктрини висловив президент у зв’язку з необхідністю подолання антагонізму у відносинах між урядовою коаліцією та опозицією. Цим пропагував ідею національного і громадського примирення, з якою ще на початку 1998 р. вступив у велику політику як глава новоствореної Партії громадського порозуміння. Внутрішньополітична реальність, що склалась під впливом стану партійної системи, конфігурації політичних еліт і іншими значними факторами суспільного розвитку різноманітного характеру (історичні, соціокультурні, соціодемографічні), все ж відкидали шанс на реалізацію цієї думки президента.

В листопаді 1999 р. Р.Шустер виступив у НР зі звітом про актуальні громадські і політичні питання. Президент оцінив той факт, що уряд виробив середньострокову концепцію розвитку господарства СР, яку визначив як “реально цілісну концепцію від початку суспільної і економічної трансформації в колишній ЧСФР”. Президент вказав на розходження в Словацькій демократичній коаліції (СДК), які викликають проблеми, послаблюють особисту відповідальність членів уряду. Відкрито підтримав уряд у здійсненні “основних трансформаційних кроків”; піддав критиці позицію опозиційних сил у питаннях внутрішньополітичного розвитку. Реагуючи на заклик глави Руху за демократичну Словаччину (РЗДС) В.Мечіара до вияву непокори, Шустер сказав: “Громадянам важко зрозуміти, чому один із тих, хто стояв при виникненні нашої держави, закликає до громадянської непокори, чим власне спонукає до деградації держави. Так само сприймаю заклики до повторних виборів” [17].

Особливого значення для подальшого внутрішньополітичного розвитку СР було рішення президента стосовно оголошення референдуму з двох питань: про використання мов національних меншин в

адміністративному діловодстві та приватизацію т.зв. стратегічних підприємств. Опозиційні партії РЗДС, Словацька національна партія (СНП) та близькі до них громадські організації ініціювали підписну акцію з цих питань. В липні 1999 р. президент отримав підписні листи. Після отримання експертної оцінки словацьких спеціалістів і від комісара ОБСЄ Макса Ван дер Стоела, на основі переважно негативних суджень вирішив, що не оголосить референдуму ні з одного з питань. У випадку питання про використання мов національних меншин в адміністративному веденні йшлося б про порушення конституції, яка забороняє референдум з питань прав людини. У випадку приватизації стратегічних підприємств йшлося б про повторний референдум з того ж питання, яке слухалося у вересні 1998 р., чого конституція не допускає (референдум з того самого питання можна оголосити через 3 роки після проведення попереднього). Партії урядової коаліції рішення президента привітали. Опозиційні депутати в знак протесту відмовились брати участь у засіданнях НР.

Важливим було рішення президента в липні 1999 р. підписати Закон про використання мов національних меншин. З заявою про повернення закону для повторного обговорення в НР до президента звернулись представники опозиції та депутати Партії угорської коаліції, які прийняття закону вважали недостатнім з огляду покращення виконання прав національних меншин. Перед оголошенням рішення оголосив: “Усвідомлюю свою відповідальність у випадку повернення і несхвалення закону. Повернувся з Брюсселя і розумію, що було б, якби закон не підписав” [20].

У червні 2000 р. президент підписав Закон про вільний доступ до інформації. Зробив це всупереч застереженням, які мав до окремих положень закону. Після підписання повідомив: “мій кровний інтерес в тому, щоб доступ до інформації був вільним і відповідав європейським стандартам” [13].

Одним з найсуперечливіших елементів діяльності Р.Шустера були його відносини з словацьким телебаченням. Президент критично висловився про інформаційні передачі Словацького телебачення (СТБ), причиною критики стала відсутність інформування про діяльність президента (ніяких інших недоліків Шустер не виявив). Критиці були піддані манера інформування про 100 днів його перебування на посаді, його пропозиції про державні нагороди та ін. В жовтні 1999 р. Шустер заявив, що “СТБ необ’єктивно інформує про його діяльність і є кероване кимось іншим”. У квітні 2000 р. Шустер сказав, що інформаційною службою СТБ володіють більшість прихильників Демократичної партії і що ця “група обмежує інформацію про його діяльність і вже енно кількість разів блокувала трансляцію програм про його роботу” [17]. Аналіз наявної реакції президента на інформаційні



матеріали СТБ вказує, що їх причиною був факт, що СТБ надавало простір представникам політичних партій, які критично оцінювали деякі кроки глави держави.

На початку вересня 2000 р. на основі підписних листів президент оголосив референдум про дострокові парламентські вибори. Ще перед оголошенням референдуму висловив своє ставлення до дострокових виборів. Шустер повідомив, що, на його думку, в цьому референдумі не візьме участі потрібних 50% виборців. Застерігав перед можливим поверненням В.Мечіара до влади, підсумував, що “кожний розуміє, що пан Мечіар вже не може повернутися на політичну сцену, тому що Словаччина була б ізольована”. Речник президента Й.Лейкерт однак сказав: “Президент має бути прикладом для решти громадян. А це суперечить його висловлюванням про неуспішність референдуму. Тому думаю, що до урни підійде” [22].

Свою позицію в питанні стабілізації урядової коаліції президент демонстрував через спілкування з главами коаліційних партій, в часи, коли у внутрікоаліційних відносинах виникали проблеми. Після спроби оголосити недовіру прем’єру М.Дзурінді, яку підтримали і представники Партії лівих демократів, Шустер сказав, що не вважає гідним, щоб коаліційні і особисті проблеми вирішувалися в стінах парламенту. “Не мало це відбутися в парламенті. Білизна мала бути випрана вдома...” [5]. Президент при цьому сказав, що не буде втручатися у внутрішні справи коаліції і підтримає кожну зміну, яка “приведе до покращення роботи уряду, до підвищення кваліфікації роботи окремих комітетів”. У травні 2000 р. сказав, що урядовий кабінет Дзурінда мав би проіснувати до 2002 р., “іншого шансу немає”, і “якщо дехто збереться свідомо розбити коаліцію з середини, мусить рахуватися з тим, що буде мати проблеми в майбутньому вдома і за кордоном” [6].

У червні-липні 2000 р. внутрішній розвиток Словаччини позначився хворобою президента Р.Шустера. В середині червня він був госпіталізований. В час, коли життя Р.Шустера було у великій небезпеці, а хвороба тримала пацієнта між життям та смертю, довіра громадян до нього зросла в два рази. Соціолог Ольга Гірвашова вважає, що до цього росту довіри примкнули не лише емоції, а й раціональний елемент – “побоювання ситуації, яка б настала, коли б президент не міг далі виконувати свої функції” [1, 53.]. Під час хвороби, згідно з конституцією, повноваження президента виконували уряд і глава НР. Ці конституційно виправдані кроки невдовзі були піддані критиці з боку Шустера та zitлумачені як передчасні. В інтерв’ю для німецького часопису його запитали, чому коли він захворів, так швидко були відібрані президентські повноваження і чи вважає він це бажанням передчасно його позбавитися. Замість того, щоб пояснити непоінформованому журналісту, що глава парламенту і прем’єр взяли на себе його обов’язки

у згоді з конституцією, і що на цей крок наважились лише під тиском медіа, хоча повинні були це зробити без вагань, Шустер відповів: “Коли в літаку боровся зі смертю, єдиною турботою заступника прем’єра було отримати від лікарів підтвердження про мою неспроможність виконувати обов’язки. Інсбруські (м. Інсбрук, Австрія) лікарі дивувалися, що це за країна?” [14]. Крім того, що йдеться про непрямі свідчення, адже сам не міг бачити цього, оскільки був без свідомості, важливо інше. Прем’єру, парламенту і загалом країні приписав наміри, яких тоді явно не було. “В Братиславі однозначно не хотіли чекати. Істиною є те, що якби мене не привезли до Інсбрука, в Братиславі помер би. Для них, там, вже був мертвий. В глибині сцени вже обирали моїх наступників і рахували голоси”, - сказав Шустер і додав, що коаліція мала на меті розстроїти і розладнати проведення референдуму [14]. Реакція громадських сил Словаччини була однозначною, і її можна узагальнити словами журналіста часопису “Плюс 7 днів”: “Р.Шустер видужує – вже влаштував скандал...” [1, 53].

З 2001 р. можна прослідкувати появу конфліктних елементів у відносинах між президентом Р.Шустером та прем’єром Дзуріндою. Хоча Р.Шустер повторно підкреслив своє надпартійне становище, стверджував, що є “чиновником над політикою”. При оцінюванні внутрішнього політичного розвитку він поступово переходив до виразної критики уряду, а не опозиції. В січні 2001 р. Р.Шустер у новорічній промові знову запропонував політичним партіям організувати круглий стіл на “нейтральній території, в президента республіки”. Закликав уряд прийняти критику зі сторони опозиції. Знову підкреслив потребу виробити і прийняти державну доктрину, яку пов’язував насамперед з зовнішньополітичною орієнтацією держави. Повідомив, що не відмовляється від думки народного примирення [7].

Критична позиція президента очевидно пов’язана з тим, що в деяких членів уряду, особливо в прем’єра, не знаходили відгуку пропозиції Шустера щодо організацій зустрічей найвищих чиновників із представниками різних громадських організацій та інституцій. В кінці квітня 2001 р. відбулась зустріч із представниками Словацького національного театру, на якій прем’єр Дзурінда та глава парламенту не були присутні, де президент сказав, що ситуація між ним та прем’єром є вже така, яка була між колишніми прем’єром В.Мечіаром та президентом М.Ковачем. Р.Шустер знову висловив думку про те, що прем’єр ігнорує його активність у державній роботі.

Стан суспільства, особливо в соціально-економічній сфері, президент часто оцінював як надзвичайно неспокійний: вказував на високе безробіття, ризик виїзду молоді за кордон, стверджував, що “терпіння громадян випробуване до краю”. Старався інтерпретувати власне ставлення і ставлення уряду в питанні оцінки стану країни так, що уряд

швидше підкреслює позитивні елементи в соціально-економічному розвитку і обходить реально існуючі проблеми, тоді як він на згадані проблеми вказує відкрито.

В кінці травня 2001 р. президент виступив в НР з доповіддю про стан країни. Виступ президента був зосереджений на критиці урядового кабінету та його небажанні прийняти ініціативу президента про вироблення довгострокового бачення шляху розвитку країни. На думку президента сьогоднішня урядова коаліція, при створенні якої він стояв, “досить швидко забула, які принципи відстоювала, коли була в опозиції, і сьогодні підтримує закони урядового складу попереднього виборчого періоду, які були розкритиковані як недемократичні і політично мотивовані” (як приклад назвав лише Закон про вибори до НР, який запроваджував один виборчий округ і був схвалений в травні 1998 р. і залишався в законній силі). Президент також оголосив, що під час його функціонування НР прийняла 13 законів, кілька положень яких розходилися з конституцією. Це твердження не відповідало рішенням Конституційного суду (КС), який констатував невідповідність із конституцією хіба що деяких положень одного закону, схваленого парламентом у цьому виборчому періоді – Закон про судових виконавців.

В прагненні розкритикувати урядову політику президент у своїй промові розійшовся з деякими своїми попередніми твердженнями. Наприклад, схвалену урядом Середньотермінову концепцію розвитку господарства СР, яку в 1999 р. визначив як “відносно найціліснішу концепцію від початку суспільної та економічної трансформації в колишній ЧСФР”, охарактеризував як “недостатньо опрацьовану”, “в багатьох напрямках застарілу і нереальну”. Крім того, президент позитивно висловився про активність партії Смер, позитивно оцінив позицію опозиційного РЗДС у зовнішньополітичних питаннях [23].

Декілька раз протягом 2001 р. президент критично висловлювався про діяльність окремих членів уряду, але все ж заявив, що не зацікавлений у достроковій відставці сучасного складу уряду і прем'єра М.Дзуринди. “Мій погляд на роботу коаліції не міняється – хочу, щоб допрацювали і щоб прем'єр завершив виборчий період”. У червні 2001 р. після зустрічі з прем'єром президент оголосив, що обидва “не мають нарікань на особисті суперечки”, твердив, що державні чиновники мають обов'язок “в інтересах громадян співпрацювати”. В другій половині 2001 р. відносини між найвищими конституційними державцями покращились. На початку вересня 2001 р. Р.Шустер стосовно своїх відносин з прем'єром повідомив: “Безумовно угоди не виконувались, зараз все по-іншому. Можу сказати, що все, на чому ми зійшлися, виконується” [10].

На початку січня 2002 року президент СР Р.Шустер виступив із новорічною промовою, в якій торкнувся багатьох питань суспільного

розвитку. Вказав на триваюче “невирішення проблем”, до яких відніс високе безробіття і “лише обіцяні реформи охорони здоров’я, освіти і соціальної сфери”. Підкреслив необхідність завершення реформ та обов’язок уряду мінімізувати негативні наслідки трансформації для громадян [8].

У своєму виступі президент звернув значну увагу перспективам розвитку Словаччини після парламентських виборів 2002 р. у вересні місяці. Ці перспективи прямо пов’язав з виконанням інтеграційних прагнень країни. Зазначив, що наслідки виборів вплинуть на вступ СР до НАТО та ЄС.

До позитивних тенденцій розвитку СР президент відніс велику кількість прийнятих законодавчих норм в межах вступного процесу до ЄС та виконання умов щодо вступу в НАТО.

З розширеною доповіддю про стан СР президент виступив у кінці червня 2002 р. в НР СР. Вказав на успіхи, яких досягла СР в євроатлантичному інтеграційному процесі (реформа збройних сил, прийняття так званих єврозаконів). При оцінці внутрішньополітичного та соціально-економічного розвитку президент висловився досить критично про урядову коаліцію. “Через свої внутрішні проблеми не змогла знайти досить сил і волі для концептуальних рішень”, при обговоренні багатьох проблем часто “переважали партійні і лобістські інтереси, а переконливі аргументи залишилися збоку”, доходило до “полегшення проблем і приховування недоліків” [11]. Зі сфери незадовільних проблем Шустер згадав безробіття, малий та середній бізнес, регіональний розвиток, охорону здоров’я, освіту та науку, боротьбу проти корупції.

Р.Шустер знову апелював до політиків, щоб зайнялися питанням вироблення довгострокової державної доктрини розвитку Словаччини. На відміну від доповіді, з якою президент виступив в НР СР у травні 2001 р., доповідь 2002 р. не містила прямої критики діяльності прем’єра чи конкретних членів уряду.

У період січня-вересня 2002 р. Р.Шустер презентував свої уявлення про те, як буде діяти після виборів до парламенту (вересень 2002 р.). Перед візитом до Брюсселя в березні 2002 р. оголосив, що було б недобре виключати будь-яку партію з можливості взяти участь у формуванні майбутнього уряду. Після закінчення переговорів з генеральним секретарем НАТО Г.Робертсоном свою роль визначив так: “Моє завдання після виборів буде обрати прем’єра, який буде продовжувати позитивну працю, розпочату з 1998 р.” [18]. Після повернення в Братиславу оголосив, що його слова не слід розуміти як такі, що апriorі виключають РЗДС як потенційну урядову партію. В квітні 2002 р., відносно висловів дипломатичних представників США про неможливість поєднання участі РЗДС в майбутньому уряді з членством СР в НАТО, сказав, що США мають право сказати про свою позицію, коли будуть вести переговори про

членство СР в Альянсі, а тому “говорять прямо, за яких умов так і за яких ні”. Декілька разів протягом 2002 р. Р.Шустер висловлював переконання, що після парламентських виборів сформується уряд, який буде прийнятним для інтеграційних союзів, до яких Словаччина прямує. Повідомляв, що в своїх діях буде керуватися пріоритетами вступу СР в НАТО та ЄС.

Після оголошення результатів вересневих парламентських виборів, Р.Шустер сказав, що такий результат його не здивував і що з погляду амбіцій СР інтегруватися до ЄС та НАТО результати виборів є “дуже добрими”. Президент все ж не доручив формування уряду главі Словацького демократичного християнського союзу (СДХС) і прем'єру М.Дзурінді, який подав президенту письмове підтвердження політичної угоди СДХС, Партії угорської коаліції (ПУК), Християнського демократичного руху (ХДР) і Альянсу нового громадянина (АНГ) про утворення коаліційного уряду переважаючою більшістю в парламенті. Лише після того, як главі РЗДС В.Мечіарові протягом п'яти днів не вдалося провести переговори з рештою партій про створення уряду, доручив створення уряду М.Дзурінді. Такі дії президент прокоментував через декілька днів словами “потрібно дати шанси всім”. Після виборів Р.Шустер зустрівся з лідерами всіх партій, які увійшли до НР. На початку жовтня повідомив, що вважає повернення М.Дзурінди в прем'єрське крісло логічним і бажає, щоб утворена урядова коаліція залишалася при владі цілий виборчий період. Заявив, що готовий її підтримувати.

В своїй новорічній промові 1 січня 2003 р. Шустер сказав, що ще перед вступом до ЄС країну чекає рішення проблем, які “накопились за час керівництва всіх післяреволюційних урядів”, особливо “нерозпочаті і незакінчені реформи”. На його думку “старо-новий уряд” М.Дзурінди намітив “безкомпромісний, комплексний і швидкий шлях реалізації реформ”. Шустер визначив себе як “захисника нових реформ”, додав, що він за досягнення конкретних результатів, які мають проявитися в повсякденному житті. Повідомив, що “з попереднього досвіду розумію, що реформи запізнili, половинчасті і як наслідок не привели до покращення життя наших громадян, хіба лише відклали рішення нагромаджених важливих проблем на дальший, ще складніший час”. З конкретних громадянських проблем згадав особливо корупцію. Підкреслив значення співжиття з меншинами, і добрих відносин із сусідами, висунув на перший план успіх, якого досягла Словаччина запрошенням в НАТО і закриттям вступних переговорів з ЄС [9].

В середині 2003 р. виповнилося чотири роки від початку діяльності Р.Шустера на посаді президента СР. Заключна частина функціонального періоду глави держави відзначались його помірно вирівняними і стабільними відносинами з урядом і іншими інститутами конституційної

системи. Зникли виразні конфронтаційні елементи, характерні для відносин президента з урядовим кабінетом у попередньому виборчому періоді, особливо в 2000-2001 рр.

Про необхідність стабільності уряду Р.Шустер говорив завжди, коли в урядовій коаліції виникали напруження і кризові ситуації. В середині липня 2003 р. заявив, що під час канікул коаліція мала б звернутися до свого сумління і кожний коаліційний партнер мав би зважити, чи треба йти по обраному шляху. В середині серпня 2003 р. президент оголосив, що “коаліція не вичерпала всі можливості для того, щоб сісти разом і дотягнути виборчий період до кінця”. На його думку, “йдеться не лише про політичні партії, поділ функцій, але й про майбутнє країни”. В серпні-вересні 2003 р. знову апелював до лідерів урядових партій, щоб вони дійшли згоди щодо можливості взаємної співпраці і шукали спільні виходи з проблем. Президент висловив обурення через відхід двох міністрів зі своїх посад. На його думку міністри виконували свої обов’язки відповідально і вимушені були свої посади залишити “через партійні міркування”. Сказав: “Це на шкоду справі, коли йдуть міністри, які були на своєму місці... Бажав би, щоб такі тенденції не продовжувались” [15].

У середині лютого 2003 р. президент на основі прийнятого рішення НР оголосив референдум про вступ СР до ЄС. Після оголошення референдуму звернув увагу на ризик низької виборчої участі, яку б могли створити непопулярні реформи, нестачу інформації про ЄС та іракську кризу, яка “впливає на настрої людей”. Перед референдумом Р.Шустер закликав громадян взяти участь у ньому, звертався до представників політичних партій і ЗМІ, щоб мобілізували людей для участі в голосуванні. За декілька днів перед референдумом Канцелярія президента організувала зустріч представників семи парламентських партій, які видали з президентом спільну заяву і підкреслили значення голосування про вступ в ЄС.

Референдум відбувся 16-17 травня 2003 р. Громадяни мали висловитися в питанні: “Згідні з тим, щоб СР стала членом ЄС?” Згідно зі звітом Центральної комісії, у референдумі взяло участь 52,15% виборців. За членство СР в ЄС висловилося 92,46% учасників, проти - 6,2%. Референдум про вступ Словаччини в ЄС став першим чинним референдумом в історії незалежної СР.

Після референдуму Р.Шустер позитивно оцінив той факт, що референдум був успішним і що громадяни, які взяли в ньому участь, переважно голосували за вступ СР в ЄС. Оголосив, що ніколи не сумнівався в тому, що референдум буде успішним.

Зовнішньополітична діяльність Р.Шустера на посаді президента була досить активною. Глава держави підкреслював незмінність орієнтації Словаччини на членство в НАТО та ЄС, докладав зусиль на покращення відносин із сусідніми державами. В січні 2000 р. Шустер взяв участь у міжнародній конференції про голокост у Стокгольмі, де виправдовувався

за злочини, зроблені проти євреїв у Словаччині під час Другої світової війни. Під час візиту в Ізраїль у лютому 2000 р. це виправдання повторив на зустрічі з країнами в Музеї діаспори в Тель-Авіві. В березні 2000 р. відвідав Угорщину, де висловився за словацько-угорське примирення.

В червні 2002 р. на зустрічі з президентом США Д.Бушем Р. Шустер однозначно підтвердив інтеграційний та проатлантичний курс СР. У березні 2002 р. на третьому засіданні Народного конвенту про європейське майбутнє СР сказав, що непідтримка інтеграційних амбіцій СР було б “непоправним кроком назад”. Президент підкреслював значення співпраці з країнами Вишеградської четвірки, виступав за їх спільний вступ до ЄС. Паралельно з цим виступав і за розвиток словацько-російських відносин. Під час візиту в Російську федерацію в 2002 р. звернувся до питань деблокації російського боргу. Виступив проти його одноразової виплати.

День, коли в листопаді 2002 р. Словаччина отримала запрошення на вступ до НАТО, відзначив як “історичний день для Словаччини”. Повідомив, що СР після багаторічних зусиль остаточно повертається до товариства передових демократичних країн. Наголосив, що Словаччина не може бути лише споживачем вигод, випливаючи з членства в альянсі, але повинна “щось” внести.

В грудні 2002 р. Шустер з великим полегшенням прийняв наслідки самміту ЄС, на якому завершився процес вступу СР в ЄС. Висловив переконання, що СР вийшла на шлях, який протягом багатьох років буде означати покращення якості життя. В квітні 2003 р. взяв участь у самміті ЄС в Афінах з нагоди підписання договору про вступ до ЄС. На самміті говорив про наповнення змістом думки “батька Європи” Роберта Шумана про спільний європейський дім. У переддень відкриття Міжурядової конференції ЄС в Римі наголосив, що словацька делегація мала б їхати в Рим з реальними вимогами, в яких є передумови їх досягнення. Звернув увагу, що в преамбулі європейської конституції мала б бути згадка про християнські цінності. Президент повністю погодився з позицією СР стосовно конституційної угоди, яку схвалив уряд.

У питаннях, пов’язаних з кризою навколо Іраку (а невдовзі і з військовою операцією США і їх союзників), президент Р.Шустер схилився до того, щоб СР зайняла активну позицію. На Празькому самміті НАТО він наголосив, що СР вже давно діє так, як повноправний член НАТО, і було б добре цей статус офіційно закріпити. Про загальну зовнішньополітичну орієнтацію висловився так: “Коли порівнюємо, чи Європа чи США, думаю що і одне, і друге. Одне без іншого не може бути” [16]. В січні 2003 р. висловив згоду з рішенням уряду надати повітряний простір літакам, які брали участь у воєнній операції в Іраку. Сказав, що не є прихильником війни, побоюється її, але “є моменти, коли маємо прийняти рішення, на чию сторону стати” [12]. В лютому 2003 р. підтримав рішення уряду дозволити пересування американської військової техніки і персоналу через

територію СР. Знову підтвердив, що Словаччина хоче взяти участь у творенні європейської закордонної політики, але при збереженні її виразного атлантичного виміру і союзництва зі США.

На думку президента Словаччина не може діяти інакше, ніж надати неухильну підтримку і практичну допомогу й при силовому вирішенні ситуації в Іраку. Наголосив, що операція спрямована не проти іракців, арабів, мусульман чи ісламу. Це війна проти іракського режиму з метою обеззброїти його і позбавити його терплячих громадян від нестерпної тиранії.

Президент виступав за міцні відносини Словаччини і США. На початку квітня 2003 р. оголосив, що погодився б і з розміщенням американських військ на території СР, хоча зазначив, що це питання зараз передчасне. В квітні 2003 р. відвідав Вашингтон, де зустрівся з президентом США Д.Бушом. Під час переговорів президенти торкнулись питань американсько-європейських відносин, причому Р.Шустер обіцяв американському президенту використати особисті контакти в Німеччині для презентації ключових спільних позицій.

**Висновки.** 1. Діяльність президента Р.Шустера загалом мала стабілізуючий вплив на стан конституційної системи. Президент підтримував співробітницькі відносини з парламентом, хоча мав застереження до деяких законів, які повернув до НР. На відміну від свого попередника М.Ковача не був змушений грати роль охоронця конституції.

2. У відносинах між президентом та урядом можна прослідкувати певну еволюцію. Початок президентства Р.Шустера можна охарактеризувати як позицію нейтрального спостерігача (1999-2000 рр.). Згодом президент переходить до відкритої критики діяльності уряду та персонально його членів (2001-2002 рр.). Слід зазначити, що критиці була піддана саме внутрішня політика уряду, а не зовнішня. Заключний період перебування Р.Шустера на посаді характеризується вирівняними, поміркованими відносинами з урядом та іншими інститутами конституційної системи (2003-2004 рр.).

3. Протягом всього президентства Р.Шустера прослідковується бажання втілити в життя ідею вироблення національної державної доктрини, яка повинна визначити основні тенденції розвитку СР. У виробленні цієї доктрини повинні бути взяті участь всі політичні суб'єкти - як коаліція, так і опозиція та громадські організації. На думку Р.Шустера, ця доктрина не повинна змінюватися навіть у випадку зміни уряду та співвідношення сил у парламенті. Ідея президента не знайшла відгуку у суспільстві.

4. У зовнішній політиці Р.Шустер послідовно притримувався проатлантичного та євроінтеграційного курсу. Вся зовнішньополітична активність президента була спрямована на досягнення однієї мети – вступу СР до ЄС та НАТО. Р.Шустер у повній мірі підтримував діяльність уряду,



яка була спрямована на виконання всіх вимог, необхідних для інтеграції СР в євроатлантичні структури.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ**

1. Kopeček L.Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvém desetiletí samostatnosti.– Brno,2003.
2. Evroreport. – december, 1999.
3. Leško M. Masky a tváre novej elity. – Bratislava, 2000.
4. Národná obroda. – 3.01.2000.
5. Národná obroda. – 18.04.2000.
6. Národná obroda. – 30.05.2000.
7. Národná obroda, 2.1.2001.
8. Novoročný prejav prezidenta Slovenskej republiky. – 1 januára 2002. – SITA. – 1.01.2002.
9. Novoročný príhovor prezidenta SR Rudolfa Schustera. SITA, 1.1.2003.
10. Pravda,6.9.2001.
11. Prejav prezidenta Slovenskej republiky v parlamente. SITA, 28.6.2002.
12. Prezident je presvedčený, že NR SR schváli vyslanie jednotky. – SITA. – 30.1.2003.
13. SITA. – 12.06.2000.
14. Schuster R. Pre nich som už bol mŕtvy. – Sme. – 19.9.2000.
15. Schuster R. Odchádzajú ministri, ktorí stranícky neobstali.-SITA, 24.9.2003.
16. Schuster je za prípadnú účasť v Iraku. – Sme. – 16.12.2002.
17. Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti. – Bratislava,2000.
18. Schuster Zostavením vlády nemysím poveriť víťaza volieb. SITA, 7.3.2002.
19. Sme. – 16.06.1999.
20. Sme. – 15.07.1999.
21. Sme. – 24.01.2000.
22. Sme. – 11.09.2000.
23. Vystúpenie prezidenta SR v Národnej rade SR 25.5.2001 // <http://www.prezident.sk/actuality>

УДК [32(480): 32(6)]: 32(410)

*Валюх Л.І.*

### **ГЕЛЬГОЛАНДСЬКО-ЗАНЗІБАРСЬКИЙ ДОГОВІР: ПОЛІТИЧНА ОЦІНКА В БРИТАНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ**

Політична історія Британської імперії останньої третини ХІХ ст. складна і багатоманітна. Далеко не всі її аспекти вивчені повною мірою. Однією із малодосліджених сторінок англійської історії є питання про підписання Гельголандсько-Занзібарського договору (1890 р.) і його

Наукове видання

# ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 1

Відповідальний редактор – *Черній А.Л.*  
Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

УДК 32  
ББК 66.0  
П 16

**Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 1. – Рівне: РДГУ, 2008. – 217 с.**

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.  
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.  
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.  
Наклад 100 прим.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,  
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії  
редакційно-видавничого відділу  
Рівненського державного гуманітарного університету